

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง ในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและ แก้ไขปัญหาต่างๆ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเอง การวาง แนวทางการพัฒนาการศึกษา จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนไทยและสังคมไทย จากฐานของ การศึกษา วิเคราะห์กระแสโลกาภิวัตน์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งนี้โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของ ทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนประชาชน ชุมชน องค์กรต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 2)

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้น ผู้บริหารโรงเรียนนั้นว่ามีความสำคัญยิ่งของหน่วยงาน เพราะผู้บริหารเป็นหัวใจของหน่วยงานหรือองค์กร ทุกหน่วยงานย่อมปรารถนาและให้การยอมรับนับถือผู้บริหารที่มีคุณภาพ นั่นคือ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะความชำนาญ มีประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล แต่เหนือสิ่งอื่นใดคือความเป็นผู้มีคุณธรรมในจิตใจ และมีจริยธรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งคุณธรรมถือเป็นคุณสมบัติอันสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ ผู้บริหารนั้นสามารถครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อมรา เล็กเริงสินธุ์. 2542 : 3) ถ้าผู้บริหารไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตน ไม่ดำเนินการตาม ภารกิจให้ถูกต้องแล้ว นโยบายต่างๆ ก็จะไม่เป็นไปตามที่ทางราชการต้องการ ทำให้การบริหาร ไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ ผู้บริหารในฐานะเป็นผู้นำมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะ การบริหารโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับแบบภาวะ ผู้นำของผู้บริหารในการใช้อำนาจ อิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตาม ความคิดเห็น ความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2538 : 3-9)

องค์กรทุกองค์กรมีวัตถุประสงค์หลักเหมือนกัน คือ การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ ประสิทธิภาพและประหยัด การที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ย่อมขึ้นอยู่กับผู้นำขององค์กรว่าจะสามารถ โน้มน้าวและกระตุ้นให้บุคลากรเห็นพ้องต้องกันในวัตถุประสงค์หลักขององค์กร องค์กรนั้น ก็จะประสบความสำเร็จในการบริหาร (เสถียรภาพ พันธุ์ไพโรจน์ , ม.ป.ป.) ในขณะเดียวกัน การบริหารองค์กรทุกประเภทนั้น เป้าหมายที่สำคัญจะอยู่ที่ประสิทธิผลของความมั่นคงและ

ความเจริญก้าวหน้าขององค์กร ความเป็นปึกแผ่นของอัตรากำลัง และบรรยากาศของการทำงานที่ดีด้วย ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กรมากที่สุดอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้นำ เพราะผู้นำจะเป็นบุคคลที่ผูกพันกลุ่มเข้าด้วยกัน และกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานแสดงความสามารถอย่างสูงสุด เพื่อสร้างผลงานให้เต็มที่ ผู้นำจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการทำงานต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จด้วยดี อาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของการบริหารงาน เป็นผลของการร่วมมือระหว่างบุคคลในองค์กรภายใต้การนำของผู้นำในองค์กรนั้น ๆ

โรงเรียนประถมศึกษา เป็นหน่วยงานทางราชการที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ผู้ปกครองและชุมชนจึงตั้งความหวังไว้สูงที่อยากเห็นโรงเรียนจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เพราะโรงเรียนที่มีคุณภาพนั้นเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จและความพึงพอใจของชุมชนในเขตบริการ คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนนั้น มาจากคุณภาพของผู้บริหารโรงเรียน ถ้าโรงเรียนหรือองค์กรใด ได้ผู้บริหารที่มีคุณภาพเข้าไปบริหารงานแล้ว ย่อมเป็นหลักประกันได้ว่าหน่วยงานนั้นต้องได้รับการพัฒนาอย่างแน่นอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 54)

ความสำเร็จของหน่วยงาน ผู้นำหรือผู้บริหารมีส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จนั้น ผู้นำหรือผู้บริหารแต่ละคนต่างก็มีแบบผู้นำที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งจะปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมนั้น เรดดีน (Reddin, 1970 : 52) เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีลักษณะความเป็นผู้นำด้วยกันทั้งนั้น แต่มีส่วนแตกต่างกัน คือ แบบของผู้นำแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนจะยึดมั่นแบบหนึ่งแบบใดตลอดไป ส่วนบางคนจะปรับเปลี่ยนแบบผู้นำไปตามกาลเวลา สถานการณ์ สิ่งแวดล้อมและตำแหน่งหน้าที่การงานที่รับผิดชอบ ผลของการเปลี่ยนแปลงแบบของผู้นำนี้ ทำให้ประสิทธิผลของการทำงานแตกต่างกันไป ในสถานการณ์หนึ่งอาจส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิผลสูง แต่ในอีกสถานการณ์หนึ่งอาจส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิผลต่ำ จึงกล่าวได้ว่าแบบผู้นำของผู้บริหารมีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิผลของหน่วยงาน และเป็นปัจจัยสำคัญให้กับผู้บริหารในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่ว่าการบริหารใดก็ตามปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือคน (ธรรมรส โชติคุณุชร. 2538 : 107-108) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาความเป็นมนุษย์ทางการศึกษา ขึ้นอยู่กับผู้บริหารการศึกษา กล่าวคือผู้บริหารการศึกษาต้องมีความศรัทธาและมีความชัดเจน มีพฤติกรรมในการนำและร่วมกันปฏิบัติกับประชาชน ครู ผู้ปกครองและนักเรียน ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารการศึกษาหรือผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องทุ่มเท ความพยายามทั้งหมดไปที่คน และทำงานร่วมกับคน และนำความรู้สึคนึกคิดไปใช้ในการบริหารการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 2 ปัจจุบันมีโรงเรียนในสังกัด 319 โรงเรียน มีผู้บริหาร 319 คน มีครูสายผู้สอน 4,110 คน จากการประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ในระดับโรงเรียนผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่ไม่เหมาะสม ขาดการนิเทศ

กำกับ ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ขาดการจัดทำข้อมูลสารสนเทศที่เป็นระบบ ส่งผลให้ไม่สามารถนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม. 2545 : 7-10) ถึงแม้จะเป็นผู้บริหารโรงเรียนเพียงบางส่วนแต่พฤติกรรมดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนในเขตบริการ ขาดความเชื่อมั่นและขาดศรัทธาในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งจะทำให้นโยบายการปฏิรูปการศึกษาไม่ประสบผลสำเร็จ จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้มีอำนาจและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะต้องให้ความสนใจและร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง

จากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยเกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำ ได้มีผู้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวบ้างแล้ว แต่ไม่มีแบบภาวะผู้นำแบบใดที่ใช้เป็นสูตรสำเร็จได้ เพราะโลกในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป มีวิทยาการใหม่ๆ เข้ามาในสถานศึกษามากมาย สถานศึกษาจึงต้องการผู้บริหารที่มีแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสม เพื่อที่จะนำพาองค์กรให้ถึงจุดมุ่งหมายและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังไม่เคยปรากฏว่า ได้มีผู้ทำการวิจัย เกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 แต่อย่างใด ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารนำไปปรับปรุงและพัฒนาความเป็นผู้นำของตนเอง เพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญยิ่ง ในการที่จะบริหารงานให้บรรลุตามภารกิจและเป้าหมายของสถานศึกษา และบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาของชาติสืบไป

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยยึดกรอบทฤษฎี 3 มิติ (Three Dimensions Theory) ของ William J. Reddin (Reddin. 1970 : 52) ซึ่งประกอบด้วย

1. มิติมุ่งงานหรือกิจสัมพันธ์
2. มิติมุ่งสัมพันธ์ภาพหรือมิตรสัมพันธ์
3. มิติมุ่งประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของ ผู้บริหารและครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ทั้งโดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของ ผู้บริหาร และครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่มีประสบการณ์ ในการทำงานต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

สมมติฐานการวิจัย

1. แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 แตกต่างกันทั้ง โดยรวมและรายด้าน
2. แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน แตกต่างกันทั้ง โดยรวมและรายด้าน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยใช้ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปร ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 4,429 คน จำแนกเป็น ผู้บริหาร 319 คน ครูผู้สอน 4,110 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ซึ่งได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นและกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากประชากรโดยการเปิดตารางจี้และมอร์แกน

(Krejcie and Morgan อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด. 2543 : 40) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 351 คน จำแนกเป็น ผู้บริหาร 117 คน ครูผู้สอน 234 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

2.1.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกเป็น

- 1) ผู้บริหาร จำนวน 117 คน
- 2) ครูผู้สอน จำนวน 234 คน

2.1.2 ประสบการณ์ในการทำงาน จำแนกเป็น

- 1) ต่ำกว่า 10 ปี
- 2) 10 ปีขึ้นไป

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ แบบภาวะผู้นำของผู้บริหาร

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ใน 3 มิติ คือ

- 2.2.1 มิติมุ่งงานหรือกิจสัมพันธ์
- 2.2.2 มิติมุ่งสัมพันธ์ภาพหรือมิตรสัมพันธ์
- 2.2.3 มิติมุ่งประสิทธิผล

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้นำ หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนที่แสดงออกในฐานะผู้นำกลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายที่กำหนด
2. ภาวะผู้นำ หมายถึง การใช้อิทธิพลเหนือกลุ่มเหนือบุคคลอื่นเพื่อปฏิบัติการให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยให้คนอื่นเลื่อมใสศรัทธา เกิดความไว้วางใจ และให้ความร่วมมือด้วยดี
3. ผู้บริหาร หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการหรือผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2
4. สถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ปีการศึกษา 2546
5. เขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 หมายถึง อำเภอบรบือ อำเภอนาโพธิ์ อำเภอวาปีปทุม อำเภอนาเชือก อำเภอนาคู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย และอำเภอยางสีสุราช

6. **ทรศนะ** หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้สึก หรือการรับรู้ที่เกี่ยวกับแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้ง 3 มิติ คือ มิติมุ่งงานหรือกิจสัมพันธ์ มิติมุ่งสัมพันธ์ภาพหรือมิตรสัมพันธ์ และมิติมุ่งประสิทธิผล

7. **ครูผู้สอน** หมายถึง ครูประจำการที่ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ปีการศึกษา 2546

8. **แบบภาวะผู้นำมิติมุ่งงานหรือกิจสัมพันธ์** หมายถึง การปฏิบัติที่มุ่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ตาม ได้เข้าใจในการดำเนินงานตามแนวนโยบาย การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถปฏิบัติงานได้ผล และสำเร็จตามวัตถุประสงค์

9. **แบบภาวะผู้นำมิติมุ่งสัมพันธ์ภาพหรือมิตรสัมพันธ์** หมายถึง การปฏิบัติที่แสดงออกถึงความเป็นมิตร มีความไว้วางใจ เชื่อใจ สนับสนุนกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

10. **แบบภาวะผู้นำมิติมุ่งประสิทธิผล** หมายถึง การปฏิบัติที่มุ่งให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และผู้ร่วมงานพอใจ โดยยึดสถานการณ์เป็นหลักถ้าสถานการณ์เหมาะสมแบบภาวะผู้นำก็จะมีประสิทธิผลมาก ถ้าสถานการณ์ไม่เหมาะสมแบบภาวะผู้นำก็จะมีประสิทธิผลน้อย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสารสนเทศและแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2
2. ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสารสนเทศประกอบการสรรหา คัดเลือก และแต่งตั้งผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2